

ANTTI PUUPPONEN
YTT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto

Huomisen maaseutu

Futuristi ja kauppatieteiden tohtori Elina Hiltunen on kirjoittanut tulevaisuutta luotaavan tietokirjan: *Tulossa huomenna – Miten megatrendit muokkaavat tulevaisuuttamme*. Teoksen takakannessa esitetään lukuisa joukko tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä, joihin Hiltunen aikoo ottaa kantaa. Näistä tärkeimmäksi nousee kysymys: onko meillä toivoa? Tartuin kirjaan uteliaisuudella: löytyisikö sisällöstä uusia ajatuksia huomisen maaseudusta? Jokainen maaseutututkija on kuullut kaupungistumisen megatrendistä, johon joissakin puheenvuoroissa tuntuu sisältyvän myös ajatus syrjäseutujen vääjämättömästä tyhjenemisestä ja maaseudun valojen sammumisesta. Mutta voisiko Hiltusen teoksesta löytyä uudenlaista toivoa myös maaseudulle?

Toisinaan tuntuu, että nykyään kaikki puhuvat megatrendeistä. Hiltunen toteaaakin, että megatrendeihin liittyy väärinymmärrystä ja koko termi on kokenut sen vuoksi inflaatiota. Vaikka rajanveto voikin olla välillä vaikeaa, niin on silti hyvä erottaa megatrendit muista trendeistä tai ohimenevistä muotioikuista. Päätöksenteon eri tasoilla kuitenkin tarkastellaan megatrendejä, ja isojaakin päätöksiä perustellaan oletetuilla megatrendeillä.

Hiltusen mukaan megatrendin käsitteen lanseerasi alun perin 1980-luvun alussa John Naisbitt, jonka aiheita käsitellyt teos nousi bestselleriksi. Megatrendit muodostuvat hitaasti,

Elina Hiltunen
Tulossa huomenna.
Miten megatrendit
muokkaavat
tulevaisuuttamme.
Docendo 2019.
336 sivua.

mutta toteutuessaan ne vaikuttavat elämään laajasti ja varsin pitkäkestoisesti. Hiltusen mielestä kymmenen tämän hetken keskeisintä megatrendiä ovat: 1) ilmastonmuutos, 2) väestönkasvu, 3) väestörakenteen muutos, 4) kaupungistuminen, 5) globalisaatio, 6) varallisuuden ja kulutuksen kasvu, 7) eriarvoisuuden kasvu, 8) ympäristön saastuminen ja resurssien väheneminen, 9) digitalisaatio ja 10) teknologian kehitys.

Ilmastonmuutos on selkeä megatrendi, joka vaikuttaa kaikkeen tekemiseen, eikä vähiten maaseutuun. Ilmastonmuutoksen myötä Suomeen tulee uusia kasvi- ja eläinlajeja. Niiden ohella tulee uusia tuholaisia ja taudinaiheuttajia, joilla on vaikutusta ruoantuotantoon. Ilmastonmuutoksen yhteydessä Hiltunen sivuaa myös hiilinielukeskustelua. Puuston kasvaminen ja pitkäikäiset puuvalmisteiset tuotteet ovat tässä mielessä tärkeitä. Sitä kautta maaseutu näyttäytyy entistä tärkeämmältä etenkin, kun puhutaan toiveikkaan tulevaisuuden luomisesta.

Maaseudun kannalta teoksen kiinnostavinta antia on luku Mitä syömme tulevaisuudessa? Hiltunen lähtee liikkeelle tunnetuista skenaarioista, kuinka ruoantuotannon täytyy kasvaa suhteessa maailman väkiluvun kasvuun. Arviot ovat hurjia, vuoteen 2050 tarvitaan merkittävää tuotannon lisäystä, jotta väki saadaan ruokittua, ja samalla tietysti hiilijalanjälki kasvaa. Hiltunen käy läpi myös monet muut ruokajärjestelmän ongelmat: ilmastonmuutoksen, ruokahävikin, nälän ja liikaravitsemuksen. Hiltunen kritisoi epäsuorasti tuotannon tehokkuuden paradigmaa. Toisaalta hän pyrkii kumoamaan esimerkiksi tiettyjä luomutuotannon paremmuuteen liittyviä uskomuksia.

Hiltunen osallistuu teoksessaan myös ajankohtaiseen lihakeskusteluun. Hän osoittaa lukujen valossa selkeän lihantuotannon globaalin kasvun, ja edelleen vallalla olevan suuren lihankulutuksen, jonka kärkimaita ovat etenkin Yhdysvallat ja Australia. Hiltunen ei juuri silittele kotimaistakaan eläintuotantoa, vaan toteaa yksiselitteisesti: "Lihan syöminen ja maitotuotteiden käyttäminen ei ole tulevaisuuden kannalta kestävä" (s. 109). Samalla hän myöntää kuitenkin, että tämänkaltaiset väitteet eivät miellytä kaikkia ja huoli liha-alan työllisyysnäköymistä on aiheellinen. Hiltunen uskoo, että ainakin osin ongelmia voidaan ratkoa teknologian avulla ja laboratoriolihankasvatuksella. Tässä yhteydessä maaseutututkija jää jotenkin kaipaamaan syvällisempää analyysiä eläintuotannosta ja sen yhteydestä maaseudun elämäntapaan (ks. esim. Luoma 2002, 269-270). Eläintuotannolla on kuitenkin talous- ja ympäristökysymysten ohella laajaa merkitystä koko maaseutukulttuurille. Samoin teoksessa olisi voinut pohtia pidemmällekin, miten paljon esimerkiksi maidontuotannossa tehdään tällä hetkellä työtä hiilineutraalisuustavoitteiden eteen koko tuotantoketjun osalta. Ainakin kotimaisilla markkinoilla operoivat Valio ja Arla ovat viime aikoina eri medioissa ilmoittaneet tavoittelevansa hiilineutraalia tuotantoketjua (mm. Maaseudun Tulevaisuus 2019, Taloussanomien 2019). Karjanlannan yhteydestä biokaasutuotantoon on kuitenkin teoksessa ansiokasta pohdintaa, niinpä Hiltunen kutsuukin lantaa hauskaasti tulevaisuuden "ruskeaksi kullaksi".

Teoksessa esitetään kritiikkiä elintarvikkeiden liiallista prosessointia kohtaan ja kuvataan muutamia laajasti kuohuttaneita ruokaskandaaleja. Hiltunen tekeekin mielenkiintoisia huomioita ruokaväerennöksistä ja elintarvikkeisiin liittyvästä rikollisuudesta. Ehkä nämä herättävät tulevaisuudessakin laajemman kiinnostuksen lähiruokaa ja paikallisuutta kohtaan, jotka näyttävät nousevan pintaan tietynlaisissa sykleissä. Hiltunen jättää tämän

olottuvuuden kuitenkin omista pohdinnoissaan aika vähäiselle käsittelylle. Hän kyllä peräänkuuluttaa puhtaasti tuotannon merkitystä, mutta samalla haluaa laittaa panoksia erityisesti innovointiin ja teknologiaan. Nämä eivät tietenkään ole toisiaan poissulkevia. Ehkä maaseutututkija miettii tässäkin, miten maaseutu voisi enemmän hyötyä paljon puhutuista ja trendikkäistä start-up-yrityksistä, joita elintarvikealallakin näyttää kehittyvän.

Teoksessa pohditaan laajasti myös veden ja luonnonresurssien riittävyttä sekä muita ympäristökysymyksiä. Kiertotaloudesta Hiltunen on selvästi innostunut, ja hän kutsuukin sitä loistavaksi innovaatioksi. Kiertotalousajattelua käsitellään kuitenkin melko vähän maaseudun näkökulmasta. Sen sijaan Hiltunen kertoo mielenkiintoisen esimerkin saksalaisesta konsulttitoimisto Drees & Sommerista, joka perustaa rakennussuunnittelunsa omaperäiselle ajattelulle materiaalien kiertämisestä. Toimintamallin mukaan rakennusten materiaalit valitaan niin, että jo rakennusvaiheessa tiedetään niiden käyttökäyttö ja sen jälkeinen uusiokäyttökohde. Tällöin rakennuksen käyttäjän ei tarvitse omistaa rakennusta, vaan hän periaatteessa voi vuokrata rakennuksen materiaalit rakennuttajalta. Näin rakennuksen merkitys on aivan eri sen elinkaaren päässä verrattuna siihen, miten on totuttu ajattelemaan. Rakennus ei siis ole enää ongelmallinen ympäristön kannalta, vaan se toimii uusien tuotteiden valmistusmateriaalina. Tämän mallin uskoi olevan tulevaisuudessa sovellettavissa moneenkin paikkaan ja muokkaavaan niin rakennustapaa kuin ajatteluamme omistamisesta ja taloudesta.

Näiden teemojen lisäksi teoksessa otetaan kantaa maailmanlaajuisiin terveyskysymyksiin, globalisaatioon, digitaalisuuteen, tekoälyyn ja muuhun pitkälle vietyyn teknologiseen kehitykseen. Hiltunen kytkee näitä kysymyksiä myös päivänpoliittisiin aiheisiin, kuten populismin ja vihapuheen esiintymiseen. Näiltä ei ole tietysti suojassa kukaan, ja siten ne koskettavat myös toimintaa maaseudulla.

Kokonaisuutena Hiltusen teos on mielenkiintoista luettavaa. Teos on koottu laajasta ja ajankohtaisesta tausta-aineistosta. Hiltunen juoksuuttaa lukijan nähtävälle valtavan tietomäärän. Insinööriäustaisena hän kertoo rakastavansa lukuja ja kaavoja. Niiden avulla on uskottavasti haettu perusteluja megatrendien kehittymiselle. Samanaikaisesti Hiltunen vaikuttaa olevan ajatuksiltaan myös varsin teknologiaoptimistinen. Niinpä teoksen voisikin ympäristöpolitiikan kentässä mieltää jatkavan niin kutsuttuja ekomodernisaatioteorioiden perinteitä. Näissä teorioissa on monesti kytkeytynyt yhteen teknologinen kehitys ja kulttuurinen muutos (ks. Massa 2009, 32–35).

Etukäteen ehkä odotin, että teos tarjoaisi enemmän suoraan maaseutuun kohdistuvia teemoja. Ei jää silti epäselväksi, että mainitut megatrendit vaikuttavat monella tapaa myös maaseutuun, ja niiden yhteisvaikutus voi olla voimakas ja arvaamatonkin. Megatrendeillä näyttääkin olevan paljon yhteisiä rajapintoja. Esimerkiksi ilmastonmuutos, väestömuutokset ja eriarvoisuuden kasvu itsestään selvästi kytkeytyvät aina jotenkin toisiinsa.

Teos inspiroi myös pohtimaan maaseudulla toimimisen edellytyksiä vallitsevien megatrendien maailmassa. Juuri tämä on ollut Hiltusen tarkoituksin. Teos on tarkoitettu nimenomaan ennakoitavuuden ja skenaarioiden pohtimisen apuvälineeksi. Siinä mielessä se soveltuu yhtä hyvin maaseudun kuin kaupunkienkin kehityksen tarkasteluun. Megatrendeistä ja maaseudusta puhuttaessa voisi ajatella, että juuri suomalaisella maaseudulla on nyt tarjota monia sellaisia asioita, joille on hektisessä ja uhkia täynnä olevassa maailmassa kysyntää: hiiliviljelyn ja puhtaiden vesivarojen ohella tähän lukeutuvat ainakin melusaasteen välttäminen, asumisen väljyys ja mahdollisuus pitkälle vietyyn omavaraisuuteen. Mikäli on uskominen vaihtoehtoihin talouden malleihin ja talouskasvun ongelmallisuuteen, niin näille voi olla tulevaisuudessa laajempaa kysyntää.

K

Hiltunen päättää teoksen luettelemalla YK:n Agenda 2030:een sisältyvän 17 tavoitteen listan. Tavoitteet ovat tulevaisuuden suhteen toiveikkaita. Hiltusen mukaan teknologia voi lopulta auttaa maailman suurten ongelmien ratkaisuisissa paljonkin, mutta sen lisäksi tarvitaan yhteistyötä ja vaikeitakin poliittisia päätöksiä. Ajatus niistä sisältyy myös YK:n tavoitteisiin. Hiltusen mukaan tarvitaan kuitenkin ennen kaikkea oman ajattelun muuttamista. Se on toivoa herättävää myös maaseudun kannalta: maaseutu voi oikein ajateltuna olla ratkaisu moneenkin kysymykseen, joita megatrendit asettavat. Teoksen perusteella tuota ajatustyötä kannattaa jatkaa.

Kirjallisuus

- Hiltunen, Elina 2019. Tulossa huomenna. Miten megatrendit muokkaavat tulevaisuuttamme. Jyväskylä, Docendo Oy.
- Luoma, Pentti 2002. Vihreät viirit. Muutos ja pysyvyys Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton ympäristöpoliittisissa näkemyksissä vuosina 1980–2000 Maataloustuottaja -lehden valossa. Oulu, Oulu University Press.
- Maaseudun Tulevaisuus 2019. Arla tähtää hiilineutraaliksi ja kertoo miten aikoo onnistua – meijerijätit vihertävät imagoaan urakalla, 12.3.2019. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/artikkeli-1.393239> (viitattu 17.11.2019).
- Massa, Ilmo 2009. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntaukset. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) Vihreä teoria – Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press.
- Taloussanomien 2019. Valion uudella ohjelmajohtajalla on horjumaton luotto viljelijöiden ympäristötahtoon ja vuoteen 2035 – ”Uskon, että luomme uuden normaalin elintarvikealalle” <https://tinyurl.com/t7ol7ka> (viitattu 17.11.2019).